

מראי מקומות- סנהדרין ל"ח

ובריאית בשר, וחיתוך אברים נאים ובריאים. וע"ע בערוך לנר שהק' כן, ועוד הק' על קו' הגמ', מה הק' למה אין פרצופיהן שוין, הרי כבר אמרי' שהוא כדי להגיד גדלותו של הקב"ה. ותי' דודאי ההבדל בגופי בנ"א הוא להגיד גדלות הבורא, אבל למה ההבדל דוקא בפרצוף ולא בשאר אברים, וע"ז תי' דאולי יראה אשה נאה בשאר אברים, ויתאוה לה לעצמו, ולכן גם אין פרצופיהן שוות.

(ו) בקול ובמראה משום ערוה- כ' הערוך לנר דבאמת הי' סגי בקול לחוד לענין ערוה, דמהני בין ביום ובין בלילה, וכ' דמטעם זה י"ל דהירושלמי פ"י דמראה ודעת משום מפני הגזלנים, וערוה באמת אינו צריך אלא קול.

(ז) ת"ר אדם נברא בערב שבת, וכו'- כ' המהרש"א דמה שהגמ' הביא ברייתא זו כאן, היינו משום דתנן במתני' דאדם יחידי נברא, ואין שום נברא אחר נברא יחידי, וא"כ הי' מקום לאפיקורסים לומר דכמו דהקב"ה הוא יחיד בעולמו, כן אדם יחיד, וא"כ שותפין יש במעשה בראשית, ולכן אמרי' דמשו"ה אדם נברא בסוף הבריאה, שאין שותף במעשה בראשית.

(ח) דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד- דהיינו, מצות שבת. ולכא' ק', הרי אדם לא הי' נצטוה במצות שבת, וא"כ לכא' לא הי' מצוה בשבילו. וכ' היד רמה, "לפי שכדאי הי' אדם הראשון שתנתן לו התורה אלמלא שסרח, והקב"ה חישב לבראו בע"ש, אולי יזכה [לקבל התורה] ויכנס למצוה מיד, וכיון שסרח בשעה עשירית, נתחייב, ולא זכה למצות שבת". אולם ע' במהרש"א שכ' דסוגיין אתי כמ"ד בבראשית רבה דאדם מצווה במצות שבת, וכמ"כ "ויניח"הו".

(ט) דבר אחר, כדי שיכנס לסעודה מיד- פרש"י, שיהי' הכל מוכן, ויאכל מאשר יחפוץ. והעיר הערוך לנר, דלפי"ז הי' יכול להבראות גם ביום ג', אחר בריאת האילנות וירקות, דבעלי

(א) שנשאל על אלתו- פרש"י, להתיר לו גזירה שנשבע שלא יהא לו בן, והתירו לו פמליא של מעלה. וכ' היד רמה על פי' זה דלאו מילתא היא, והוא פי' דכיון שעשה תשובה, בטלה גזירה, ודומה כמי שנשבע ונשאל על שבועתו והיפר לעצמו (ומשמע דבאמת לא הי' שבועה, אלא גזירה "כמו" שבועה). וע"ע בתורת חיים שהק' על פרש"י, דהא אי' בב"ב דשמע רבב"ח בת קול שאומרת, אוי לי שנשבעתי, ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי, ולפי פרש"י, למה אין פמליא של מעלה יכול להפר לו.

(ב) אמר להו אנברו חמרא אדרדקי כי היכי דלימרו מילתא- פי' העיון יעקב, לפי ששלשה שאכלו ואין ביניהם דברי תורה, כאילו אכלו מזבחי מתים, וא"כ הי' רוצה שיאמרו דברי תורה, ויין מפקח אדם לדבר.

(ג) חרש, כיון שפותחין הכל נעשין כחרשין, וכו'- כ' המהרש"א דמה דדרשי' הכי, היינו משום דכפשוטו, דבעלי אומנות היו, המשך הפסוק אינו מובן, דכתי' הכל גבורים עושי מלחמה, דאין דרך בעלי אומניות להיות עושי מלחמה, אבל לפי הדרש, היינו גבורים בתורה, ועושי מלחמה של תורה.

(ד) ש"מ, מהרה דמרי עלמא תמני מאה וחמשין ותרתין הור- כ' המהרש"א שכוונת הגמ' לומר דעכ"פ הוי תתנ"ב שנה ולא פחות. ובא להשמיענו לענין הגאולה, דאע"פ שיתמהמה, ע"כ חכה לו, ואל תתיאש ממנה באריכות הגלות. ואע"פ שבכמה כתובים משמע להיפוך, דהגאולה בא מהר, וכמ"כ כי קרובה ישועתי לבוא, וכו', מ"מ הרי מי יודע מהו "קרובה" של קוב"ה, הרי יומו אלף שנה, ומהרה של לכה"פ תתנ"ב שנה.

(ה) ואשה נאה- הק' בהג' יעב"ץ, מה שייך אשה נאה, הרי יהיו כל הפרצופות שוות. ותי' דנאה היינו במעשיה ובמדותיה. א"נ, פרצוף היינו תואר הפנים וצורתו, אבל מ"מ יהי' שייך שאשה נאה יותר מחברתה במראה זיו הפנים,

מזה. ומה שאתה שואל מצידנו אם רצוננו הוא, אי"ז שאלה כלל, וכי עולם שלנו הוא, הלא כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה. וכיון שהגיע לאנשי דור המבול וכו', אמרו לפניו, רבש"ע, לא יפה אמרו ראשונים שמצדך ראוי הי' שלא לזכרו. והיינו שהשיב ועוד זקנה אני הוא, ועד שיבה אני אסכול, וכו', הזכיר "אני" כמה פעמים, כלומר מצדי אין לחוש, כי אני אסכול חטאו.

(ד) **אידי ואידי חדא מידה היא - הק' התוס' רי"ד בחגיגה (יב.)**, "קשיא לי, דמקצה השמים עד קצה השמים הוא כפליים כמין הארץ עד השמים, שהארץ מכוונת באמצע השמים כנקודה בתוך העיגול, וכך הוא מן הארץ ועד השמים לצד למעלה כמו מן הארץ ועד השמים לצד מזרח, וכמו כן לצד מערב, וכמו כן לצד דרום, וכמו כן לצד צפון, וכמו כן למטה עד השמים", והניח בקו'. וכן הק' **היד רמה כאן, וכ' "מיהו הני מילי כולהו לשון הבאי נינהו, כענין שנאמר ערים גדולות ובצורות בשמים, כלומר שגבוהים יותר מדי"** [ולשון "הבאי" היינו כמו נדרי הבאי, דפירשו הראשונים שהוא גזמא, וכונתו לפרש שאין כוונת הגמ' להיות בדיוק]. **אבל ע' בתורת חיים, שכ' דלא כהנחת הקו' של הראשונים, וכ' דבאמת אין הארץ באמצע הגלגל ממש, אלא למטה מאמצע הרבה, וא"כ שייך לומר כי מקצה השמים אל קצה השמים בשוה לארץ אינו רחוק כ"כ, ושפיר יכול להיות דחדא מדה היא.**

(טו) **והיינו דאמר ר"ל, מאי דכתי' זה ספר תולדות אדם, וכו' - יש לע', מהו "והיינו דאמר ר"ל", מהו השייכות. וכ' בהג' רי"א חבר, ד"יקר" היינו חשוב בלה"ק, וכבד בלשון ארמי, כמו כבד לב פרעה, דתרגומו היינו יקר. וא"כ, זהו דאמר' דהיינו דאמר ר"ל, דאדם הראשון נתעצב במיתת ר"ע, דכתי' ולי מה יקרו, שהוא לשון כבד, דאין לומר שעל ששמח בתורת ר"ע אמרו, והוא באמת לשון חשוב, דלמה יהי' זה דוקא על דורו של ר"ע, ולא על דורות שמקודם, אע"כ לשון כבד הוא, וזהו הראי' שדיבר לשון ארמי. וע"ע במהרש"א בב"ב (עה: ד"ה עתידין צדיקים) מש"כ לפרש באו"א.**

חיים שנבראו ביום ה' וביום ו' לא הותרו לו לאכול, כדאי לקמן (נט:).

(י) **אשה אמרה לו, דכתי' נואף אשה חסר לב-פרש"י**, האשה שהיא חסר לב אמרה לו. והק' **המהרש"א**, הא קרא דהגמ' הביא משמע דחסר לב קאי על האיש, ולא על האשה. ולכן כ' דאולי זהו כוונת הגמ', לומר דבזה פתאו, שאמרה לו שהוא חסר לב משום שלא אכל מעץ הדעת, וע"ש מש"כ לפרש עוד באו"א.

(יא) **שעה ראשונה הוצבר עפר, וכו' - העיר המהרש"א**, דגם בהמה ורמש וחיתו ארץ בו ביום נבראו, וקודם שנברא אדם, ולא פרט בהם באיזו שעה ביום, דאפשר דבלילה נבראו. אבל האדם, שהי' תכלית הבריאה, סיפר בו שנברא ביום [וצ"ע בדיוק כוונתו].

(יב) **שמינית עלו למטה... תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן - העיר המהרש"א**, הא בפסוקים הוא להיפוך, דכתי' והאדם ידע את חוה אשתו לאחר שנטרד מגן עדן. ותי' דהגמ' דייק כן מהא דכתי' "והאדם ידע וגו'", ולא כתיב "וידע אדם וגו'", וע"כ דהיינו משום דמעיקרא הי', וע"ש עוד מש"כ בזה.

(יג) **הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושורפן - הק' התורת חיים**, למה שרפן, הלא יפה אמרו, וכמו שאמרו כת שלישית. וכ' לבאר דעיקר שאלתו ממלאכי השרת הי' על בריאת הדם על היתה מצידו, אלא מצד המלאכים, לפי שהאדם עשוי בדמותו, ולכן לא רצה לבראו בלי דעתו, כדי שלא יתקנאו בו. והיינו דקאמר להם, רצונכם נעשה אדם בצלמנו, פי', ולא תתקנאו בו. והם השיבו לו, מה אנוש כי תזכרנו, כלומר, כיון דאנוש אנוש הוא, ומאדמה הוא, וא"א שלא יחטא, אין ראוי לך לזכרו ולפוקדו מצידך. אבל על עיקר שאלתו אם מצדם לא יבצר, לא השיבו כלום, ומשמע שלא הי' ניחא להו, אלא שתלאו הדבר בו יתברך, ולכך שרפם [לכאור' כוונתו לומר, דאם היו משיבים דמצידם לא ניח"ל, לא הי' שרפם, ורק משום שעשו כן באופן שתלאו בהקב"ה]. **אבל כת שני' השיבו כהוגן, ואמרו דבאמת הי' ראוי לנו לומר דמצידך אין ראוי לזכרו, אלא לפי שהראשונים לא הועילו בתשובתו, נפסוק**

דכתי' זאת תהי' תורת המצורע, וגם כתי' זאת התורה אדם כי ימות באהל, א"כ י"ל דכמו דדרשו חז"ל לענין זאת תורה העולה, וכו', דכל הלומד תורה הקרבנות כאילו הקריב קרבנות, א"כ י"ל דה"ה לענין נגעים ואהלות, דכל העוסק בעניינים אלו הוי כאילו קיימם. ולכן רמז לו בזה דצריך כפרה כיון שעשה קודש חול, ולכן צריך ללכת אצל נגעים ואהלות, דע"ז יהי' כאילו הי' לו ייסורי נגעים ומיתה, שממרקין אותו (גם העיר בזה דמצינו גם לשון זה בהא דאמר ר"ע דבמכת צפרדע הי' צפרדע א' שמלאה כל ארץ מצרים, וביאר דגם בזה הי' צריך כפרה, דהא הוציא הקרא מפשרט).

(כ) **עלה אלי מיבעי לי' - ע' במהרש"א** בסוף העמוד, שהעיר אהא שלא יישב לו ר' אידית דמשתעי קראי הכא, וכמו שהשיב ההוא כובס. ותי' דקו' המין לא הי' מהא דכתי' עלה אל ד' ולא עלה אלי גרידא, אלא דכיון דכל הפרשה הי' נכתב בלשון המדבר, הנה אנכי שולח, וכו', וא"כ שפיר יש להק' למה עכשיו כתי' עלה אל ד'.

(כא) **עלה אלי מיבעי לי'... נפלאו לי' וכו' - פי' המהרש"א** דמעיקרא המין הי' רוצה להאמין בשניות, וע"ז השיב לו ר' אידית דיש רק אלוך א', וזהו הרב וזהו תלמידו. וע"ז הק' המין, אולי עכ"ז יש לעבדו, דהא בתר הכי כתי' ועבדתם את ד', וא"כ אולי יש לעבדו בתורת שניות. וע"ז השיב דהזהיר הכתוב שלא לעבדו אף בתורת שניות.

(טז) **אדם הראשון מין הי', וכו' - כ' רבנו חננאל**, דהמינים אומרים דאדם הראשון מין הי' כמותם, ומושך בערלה, וכופר בעיקר, ומביאים רא' מפסוקים. אבל חכמי התלמוד, "חס שאומרים על אדם הראשון ועל כיוצא בו פגם, והמפרש זולתי זה הפירוש עתיד ליתן את הדין". וע' ביד רמה שהביא דבריו, וכו' דודאי ר"ה לשם שמים מכיון, אבל מלשון הגמ' לא משמע הכי, דהא מביאים רא' מקראי, אלא משמע שמצאו פגם באדם הראשון בכל אלו הענינים, ואם משמע להם כן מקראי, הרי צריכים לפרש כן. וע"ע בתורת חיים שכ' לפרש דודאי אדם הראשון חסיד גדול היתה, אלא דנח' באותה שעה שאכל מן עץ הדעת, האם הי' משום מינות, או שהי' באותה שעה מושך בערלתו, אלא שהי' כפר בעיקר, וע"ש עוד באריכות בביאור המחלוקת.

(יז) **מושך בערלתו היה - כ' היד רמה שי"א** שנברא מהול, אלא הק' ע"ז, איך שייך שימושך ערלתו (אולם ע' במהרש"א דאכן פי' כן, דהי' נברא מהול, והי' מושך ערלתו). עוד פי' שנברא מושך בערלתו ולא מל, וע"כ הי' נצטוה במילה, ולכן חשיב מיפר הברית במה שלא מל. אבל הערוך לנר כ' דאף שלא נצטוה במילה, מ"מ הי' דבר מכוער הוא שמשך בערלתו.

(יח) **הוי שקוד ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורס - פי' המהרש"א**, דכוונת המשנה שם לומר דכיון דאפיקורסים טועין ע"פ הבנתם המוטעת בהבנת המקראות, א"כ אומר לנו התנא דהוי שקוד ללמוד תורה שבכתב, כדי לדעת איך להשיב לאפיקורס, דלהשיבם ע"פ דרשות חז"ל לא יועיל כלום, שהרי אינם מקבלים דרשות חז"ל. וזהו מה דאמרי' דה"מ לאפיקורס עכו"ם, דהא הם אינם מקבלים מדרשי חז"ל, אבל אפיקורס ישראל, אם משיבים להם ע"פ המקראות גרידא, א"כ כ"ש שפקר טפי במדרשי חז"ל [כיון שהם רואים שאף אנו אינם מיישבים ע"פ מדרשי חז"ל, כ"נ בכוונתו].

(יט) **כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות - מה** שנקט נגעים ואהלות טפי משאר מקצועות של הלכה, כ' העיון יעקב בחגיגה (יד). דכיון